

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ISSN 0024-4791

4 - 6

СКОПЈЕ

2012

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

Година LIX

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од декември 1978 година, Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија е одликуван со Орден на трудот со црвена ѕвезда.

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од ноември 1979 година, по повод дваесет и петгодишнината од излегувањето, а за особени заслуги и успеси постигнати во негувањето и развивањето на македонскиот јазик и литература, како и за значаен придонес за стручно издигнување на наставничкиот кадар, списанието „Литературен збор“, орган на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија, е одликувано со Орден на трудот со златен венец.

Редакција: Убавка Гајдова (главен и одговорен уредник)
 Весна Мојсова-Чепишевска
 Станислава-Сташа Тофоска

Финансирано од Министерство за култура на Република Македонија

Стефан

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ГОД. LIX

СКОПЈЕ, 4-6 2012

СОДРЖИНА

ЈАЗИК

- Гоко Николовски*
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК НИЗ ПРИЗМАТА
НА ЈАЗИЧНАТА ПОЛИТИКА И
ЈАЗИЧНОТО ПЛАНИРАЊЕ _____ 5
- Васка Ташова*
СТИЛИСТИЧКАТА МАРКИРАНОСТ НА
КАТЕГОРИЈАТА ЛИЦЕ _____ 11
- Елка Јачева-Улчар*
ПРИЛОГ КОН ПРАШАЊЕТО ЗА АКЦЕНТОТ
ВО МАЛЕШЕВСКИОТ ГОВОР _____ 19
- Васил Дрвошанов*
КОН СЕМАНТИКАТА НА ЛЕКСЕМАТА ТРАП
ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ _____ 25
- Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска*
НАЗИВИ ЗА ВРЕМЕНСКИ МЕРКИ ВО
МАКЕДОНСКИТЕ СРЕДНОВЕКОВНИ ТЕКСТОВИ _____ 33
- Јасминка Делова-Силјанова*
ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА КОЛЕНО ВО
ПРЕВОДИТЕ ОД ЧЕШКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК _____ 45
- Даринка Маролова*
АФИРМАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО
ГЕРМАНСКО-ЈАЗИЧНИТЕ ЗЕМЈИ _____ 57

Ана Лазарова-Никовска
ЗА КРИТИЧНИОТ ПЕРИОД ВО
УСВОЈУВАЊЕТО НА ЈАЗИКОТ _____ 61

Љубица Каргалеска
ВОВЕДУВАЊЕ СТРАНКИ ЈАЗИЦИ НА
РАНА ВОЗРАСТ – биолошки и социолошки фактори – _____ 77

ЛИТЕРАТУРА

Нада Пејковска
ЖЕНСКИ ЛИКОВИ СО ФОЛКЛОРНА ОСНОВА ВО
МАКЕДОНСКАТА БИТОВА ДРАМА _____ 93

Науме Радически
ГОЛЕМАТА МАЛА СТРАНА НА ЈАН НЕРУДА _____ 103

Христио Пејрески
ПРЕТСТАВАТА ЗА ДРУГИОТ ВО РОМАНОТ „ГРАД,
ГОДИНИ, ЛУЃЕ“ ОД ЈОВАН ПАВЛОВСКИ _____ 109

Тајјана Б. Ефѿимоска
ЕРЕТИЧКОТО ПИСМО НА ЧИНГО И НА КУНДЕРА _____ 117

Ѓоко Здравески
КУКИЧКА ЗА ПТИЦИ-ПРЕСЕЛНИЦИ
(Силјан во долна земја) _____ 125

Марија Емилија Кукубајска
КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА:
ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРЕН КОНТЕКСТ _____ 133

Александра Живковска
ЕПИСТЕМОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА
ДЕКОНСТРУКТИВИЗМОТ НА ЖАК ДЕРИДА _____ 145

НАСТАВА

Дијана Пејровска
УСОГЛАСЕНОСТ НА СОДРЖИНАТА НА
УЧЕБНИКОТ СО УЧИЛИШНАТА ВОЗРАСТ _____ 153

ПРИКАЗИ

Бобан Караџејовски
ЗНАЧАЈНО И КАПИТАЛНО ДЕЛО ОД
ОБЛАСТА НА МАКЕДОНИСТИКАТА _____ 161

Лидија Каџушевска-Дракулевска
ПРОСЛАВА НА ЖИВОТНАТА ЕНЕРГИЈА _____ 165

ХРОНИКА

Убавка Гајдова, Мирјана Вељаноска
ЗА ИСТРАЖУВАЊАТА НА ГОРАНСКИОТ ГОВОР _____ 169

Бобан Караџејовски

**ЗНАЧАЈНО И КАПИТАЛНО ДЕЛО ОД ОБЛАСТА НА
МАКЕДОНИСТИКАТА**

(Кон монографијата на Лилјана Минова-Гуркова „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 2011)

Релативните реченици, заедно со исказните, се разликуваат од сите други што се квалификуваат како хипотаксични. Додека причинските, последичните, начинските, временските, условните и целните реченици како заеднички именител ги имаат каузалните односи, т.е. причинско-последичното ситуирање на настаните со дополнителна временска, целна, условна или начинска компонента/одредница, кај релативните и кај исказните реченици имаме отсуство на тој признак. Во голема мера тие се врзани за именската група, со оглед на тоа што заеднички именски збор е она што ги поврзува независните во потенцијално зависна односна реченица. Со оглед на принципите на јазичната економија и начинот на градење на дискурсот, нивната фреквенција е поголема во пишана форма и во книжевниот/стандардниот јазик отколку во говорената јазична пројава или, пак, во колоквијалниот израз.

Ваквите карактеристики на релативните реченици се причината за подлабока научна и стручна експертиза од страна на лингвистиката, ставајќи го фокусот на сите аспекти на релативното сврзување. Монографијата „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“ претставува едно такво продлабочено истражување на овој лингвистички, пошироко, и синтаксички, потесно, феномен. Книгата е производ на одбранетата докторска дисертација на авторката во 1976 година и ни го претставува проблемот на релативното врзување во најширока лингвистичка конотација аплицирана на македонски корпус. Проучувањето на авторката е, во најшироката смисла, синхронско, ако ја сфатиме и дијахронијата како синхронија во определена временска точка пред актуелната: ги зема предвид појавите во врска со релативните реченици во XIX век, издвоено, потоа во XX век, исто така изолирано. Во потесна смисла, се работи за дијахрониски преглед на јазичните појави од векот што му претходи на оној во кој авторката ја создава својата дисертација, потоа на појавите од 20 век, сè до

современата и до стандардната ситуација со овој тип на реченична субординација.

Во предговорот рецензентката Анета Дучевска го квалификува овој труд како „значајно и капитално дело од областа на македонистиката, поткрепувајќи го своето тврдење со „самиот факт што во него се претставени над 30.000 примери, обработени и коментирани, како и пристапот кон разработувањето на односната тема од повеќе аспекти“.

Книгата е организирана во пет главни дела: *Општи дел, Крајнок преглед на карактеристичките на релативната реченица во народниот јазик, Релативната реченица во текстовите на македонските писатели од XIX век, Релативната реченица во македонскиот литературен јазик во XX век и Заклучок*, во кои се разработува темата што е предмет на интерес на авторката. Уште четири придружни дела ја сочинуваат целосната структура на делото: *Забелешки, Список на скраќеници и ексцерпирани текстови, Ексцерпирани текстови и Литература*.

Во првиот дел ги разработува општолингвистичките и македонистичките дефинирања и претходни истражувања на односната проблематика. Практично, се работи за општ дел, кој се осврнува на релативната реченица како предмет на истражувања во науката (со посебен осврт на истражувањата на релативната реченица во македонскиот јазик). Потоа авторката пишува за местото на релативната реченица во хипотаксата, за карактерот и природата на релативното сврзување, како и за типичните релативни реченици. Акцентот се става на поделбите на Бауер, Клеменшевич, Галис, Милевски, Тениер, Голомб, Полањски... Минова-Гуркова, преземајќи терминологија од светските учени или создавајќи автентична македонистичка, се одлучува за поделбата на релативните реченици на: *рескриптивни* и *нерескриптивни* – во зависност од тоа дали izdelуваат или се еквиваленти на дополнителна информација; *субјективни* и *експлицитни* – имајќи го предвид критериумот експлицитност наспроти имплицитност на антецедентот; *индивидуализирачки* и *квалификативни* – во однос на тоа дали izdelуваат елемент или подмножество од множеството или, пак, само припишуваат некакво својство на релативизируваниот објект на мислата; *процентенцијални* – релативни реченици што се однесуваат на главната во целост, за кои има колебања во науката дали воопшто се релативни („псевдорелативни“, сп. Голомб) и припаѓаат на координацијата или, пак, на субординацијата, но за кои авторката дава аргументи од семантичка природа и јасно ги става во хипотаксичните.

Следната потточка во *Општиот дел* се однесува на проблемот на корелатите и на антецедентите во релативната реченица, со систематизација на нивното користење во соодветниот тип релативни реченици. Конечно, ова поглавје се заокружува со еден дел посветен на сврзувачките зборови во македонскиот јазик, квалификувајќи ги *што* и *кој(што)* како основни, а *каков што*, *колкав што*, *чиј(што)*,

каге (*ш̄ӣо*), коџа, како (*ш̄ӣо*) и колку *ш̄ӣо* како специјализирани. Најфреквентен е *ш̄ӣо*, кој се среќава како апсолутен релатив, односно има функција на т. н. *relativum generale*.

Книгата, која како докторска десертација стоеше во својата оригинална форма (машинопис) цели 30 години, содржи 351 нумерирани страници и уште две страници со биографија за авторката. По првичните педесетина страници, во кои теоретски се претстави и се дефинираше проблематиката поврзана со релативните реченици, следуваат седумдесетина со *крај̄ок ѝре̄лед на карак̄терис̄тичкӣе на релативна̄а реченица во народниот јазик*. Минова-Ѓуркова тука прави *ѝре̄лед на сос̄тојба̄а во македонскӣе џовори, ѝре̄лед на с̄рук̄ура̄а на релативна̄а реченица во македонскӣе народни умотворби – ѝроза, ѝсловици, ѝоезија, како и неколку оӣш̄и изводи за релативна̄а реченица во народниот јазик*.

Поглавјето посветено на анализа на релативните реченици во XIX век содржи педесетина страници на кои детално и со мноштво примери се издвојуваат особеностите на јазикот во однос на хипотаксичното односно врзување кај петнаест автори од тој период. Се работи за Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ, Теодосиј Синаитски, Јордан Хаџи Константинов-Џинот, Ѓорѓи Самуркаш, Натанаил Стојанович, Димитар Миладинов, Константин Миладинов, Рајко Жинзифов, Григор Прличев, Партениј Зографски, Кузман Шапкарев, Ѓорѓи Пулевски, Димитар Македонски и Темко Попов. Во тринаесеттиот дел од ова поглавје се прави сублимирање на заклучоците во врска со релативната реченица во XIX век и се извлекуваат неколку заклучоци, пред сè поврзани со поголемата фреквенција на *кој(ш̄то)* во однос на народното *ш̄ӣо*. Како што наведува авторката: „Ова проширување на сферата на употребата на *кој(што)* не е еднакво кај сите писатели од минатиот век (разлики се забележуваат и кај еден ист: автор во одделни негови текстови). За Крчовски и Пејчиновиќ, на пример, главен релативен сврзувачки збор е што, како и за Д. Македонски; Шапкарев и Т. Попов ги употребуваат двата, со тоа што сврзувачкиот збор што (особено кај првиот) се јавува во поедноставни видови релативно сврзување; останатите луѓе од перото од овој период повеќе го употребуваат релативниот сврзувачки збор *кој(што)*, секако под влијание на словенските литературни јазици што ги познавале“.

Четвртото и претпоследно поглавје од монографијата „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“, авторката, Лилјана Минова-Ѓуркова, ѝ го посветува на *релативна̄а реченица во македонскиот јазик во XX век*. Тука таа се осврнува на релативната реченица во јазикот на Крсте Петков Мисирков, на македонските автори меѓу двете светски војни (К. Рацин, Р. Петковски, А. Панов, К. Неделковски, К. Јосифовски, Ц. Стефанов), на релативната реченица во документите и публикациите од НОБ, како и во оригиналните и во преводните дела објавени меѓу 1945 и 1953 година.

Петтото поглавје, кое се занимава со проблематиката на релативната реченица во современиот македонски литературен јазик е структурирана врз основа на анализата по функционални стилови, односно на релативната реченица во прозните дела на современите македонски писатели, во јазикот на современата македонска уметничка поезија, во трудовите од областа на науката за јазикот, на историјата и на литературната критика и историја, како и во јазикот на печатот. Посебна делница сочинуваат „забелешките“ во врска со релативната реченица во македонските преводи на прозни уметнички дела.

На крајот авторката дава детален приказ на основните особености на релативната реченица во современиот македонски јазик од аспект на сврзувачките зборови, пред сè, но и со забелешка за правописните правила што ја тангираат оваа проблематика.

Книгата „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“ е методолошки поставена на највисокото можно ниво, суштински покажува вонсериски квалитети, а проблемски – зборува за еден од најтешките синтаксички проблеми, кој е предмет на интерес меѓу стручњациите-лингвисти и, потесно, синтаксичари, од постоењето на оваа наука. Со оваа монографија ние добиваме речиси затворен современ аналитички приказ на состојбите со македонската релативна реченица во последните 200 години.

Лилјана Минова-Ѓуркова со својата четиридецениска работа во областа на лингвистиката во Македонија, трајно се вградува како еден од темелниците на македонската наука за јазикот. Над 300 библиографски единици, кои како сврзувачко ткиво ја имаат проблематиката што се однесува на македонистиката, кои како обединувачки фактор го имаат пулсот што вечно отчукува во ритамот на „јазикот наш насушен“, ја покажуваат нејзината безмерна љубов кон македонскиот јазик на кој целосно му се посветила. Покрај „Синтаксата на македонскиот стандарден јазик“ (1994, 2000, 2011) и „Стилистиката на современиот македонски јазик“ (2003), со изданието на нејзината докторска дисертација во вид на монографијата „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“, македонистиката добива уште едно неодминливо четиво за сите оние што сакаат подлабоко да го проучат и/или да се занимаваат со македонскиот јазик како трајна професионална определба, за која авторката нè учи, низ своите дела, дека треба да стане и животна определба.

